

Georges BALANDIER, *El poder en escenas. De la representació del poder al poder de la representació*, trad. Manuel Delgado, Barcelona, Paidós, col. Studio, 1994, 187 pp.

ANNA MONTES GIMÉNEZ

¿Què és el poder? ¿On es troba i com actua això que abstractament, i sovint d'una manera força ambigua, anomenem "el poder"? Per respondre aquesta qüestió, el sociòleg i antropòleg francès Georges Balandier ens presenta per segona vegada aquest llibre, que ja conegué una primera edició francesa l'any 1989. No ha estat fins ara, en la seva segona edició, que ens arriba la traducció al castellà a càrrec del també antropòleg Manuel Delgado.

L'objectiu fonamental és el d'aconseguir arribar a descobrir on, en quins llocs, persones o mecanismes rau el que coneixem com a "poder", però que sovint no són capaços d'assenyalar d'una manera concreta. I si se'ns fa tan difícil de copsar a simple vista és, justament, a causa del que constitueix la seva mateixa essència: la seva dimensió oculta. El poder no pot mostrar-se nu, despulat i tal com és en si mateix, perquè correria el risc de no ésser acceptat. El que li proporciona la connivència i el reconeixement de la societat -sigui quina sigui- a la qual s'adreça, és precisament el fet que es presenti amagat sota màscares i panòpies, que només ens deixen arribar les seves formes simbòliques. El revestiment teatral de què es prové li és necessari per crear la il·lusió d'eficàcia, inevitabilitat i perdurabilitat que se li demana. És aquí on rau la seva força. Balandier fa seva la màxima de Valéry que el domini d'allò polític és aquell en què "res no se sosté sinó per art de màgia". I aquí comença la cerca de les claus que constitueixen l'essència del poder.

A partir del concepte de teatrocàcia -poder del teatre-, Balandier ens proposa aprofundir la relació fonamental entre política (el que en aparença constitueix una de les formes més directes de poder) i mitjans de comunicació de masses, ja que la cultura mediàtica és la que mou els fils, no només de la política en la seva expressió directa, sinó de tots els àmbits de la vida quotidiana. La imatge pública governa l'acció, fins al punt de transformar els polítics en actors, en vedettes que funcionen a partir d'ella. El poder es converteix en poder comunicacional, i l'Estat, més que mai, en Estat-espectacle.

Aquesta identificació de l'Estat com a escenari teatral no és nova. No apareix amb les noves tècniques i els nous mitjans de comunicació. El que aquestes fan és només engrandir, amplificar els resultats de la capacitat per produir efectes, per tal que arribi a tots i cada un dels racons del planeta. Ja no hi ha escenaris locals, sinó una aldea global, unificada sota la influència aclaparadora de la cultura mediàtica. Mitjançant la TV no només traspassem els límits i les

fronteres de la nostra quotidianitat, sinó que tota manifestació produïda a qualsevol indret del món pot esdevenir quotidiana. El més greu no és, però, aquesta sobreabundància d'informació, sinó el fet que es tracta d'una ficció de la realitat, que el ciutadà, ara ja només espectador i consumidor d'imatges, accepta com a vertadera.

El que l'autor critica és el cansament, la sensació de "*déjà vu*" que això produeix en la majoria de nosaltres. Impotència davant d'aquest constant bombardeig d'informacions i esdeveniments, dels quals ja no se sap si són reals o ficticis, i el que comporta: apatia, manca de reacció, i la consciència, cada cop més aclaparadora, de no ser més que l'espectador del drama que representen els altres. És com si "no anés amb nosaltres". I és aquí on recau, segons ell, el mal de la democràcia.

Per a la seva anàlisi, Balandier plana per la història i l'antropologia, complementant el text amb exemples que pretenen il·lustrar allò que de simbòlic te la representació política. Més enllà del marc espacial de les societats que ens són properes, se serveix de casos concrets extrets de les monografies antropològiques, amb la finalitat d'"aproximar-nos a altres formes de dramatització social i política". La comparació intercultural ha de permetre una perspectiva de les societats occidentals que ens ajudi a comprendre una mica millor la nostra pròpia realitat.

La mitologia, el cinema, el teatre, l'art... qualsevol cosa serveix com a punt de partida per iniciar la recerca dels símbols amb els quals es belluga la societat i, amb ella, la forma de poder que la identifica i la gestiona. Tot està previst i forma part de l'espectacle, des de la festa i la sàtira política fins a l'ecologisme o qualsevol altre tipus de moviment de protesta ciutadana.

La passejada diacrònica mena a l'anàlisi del moment actual, el de la "sobremodernitat" -que no és altra cosa que el que d'altres pensadors vénen qualificant com a postmodernitat. Marc Augé, també etnòleg, francès, i coetani de Balandier, proposarà alhora la utilització del terme *sobremodernitat* precisament per caracteritzar aquesta època dels excessos, de la super abundància d'informacions i esdeveniments. L'altra cara de la moneda és la de l'abúlia inherent que l'allau comunicatiu genera en els ciutadans, la paràlisi i el desencís. Caiguda de les ideologies -socialismes, nacionalismes- que acompanyaren els anys de la fe en la tècnica, mort del mite construït sobre la panacea del progrés i nihilisme social. És el moment de passar comptes.

A nivell formal el llibre es recolza en una mena de metallenguatge teatral. L'anàlisi sociològica parteix de la premissa del "món com a escenari", idea recurrent en la dramaturgia i la literatura del barroc ençà. El llibre es presenta com una peça en cinc actes -corresponents a cadascun dels capítols-, sense descuidar-se el preàmbul, que posarà en coneixement del lector-espectador el que s'esdevindrà al llarg del drama. L'actualitat mundial constitueix el teló de fons de la seva reflexió, que en aquesta segona edició del llibre afegeix un capítol a la primera, com també el que l'autor anomena "para-notes", referències de texts apareguts recentment, sobretot en el camp de l'antropologia, la sociologia i la politologia.

Com a sortida per a aquesta crisi de credibilitat en la figura política, sotmesa a l'imperatiu de la posada en escena, i alhora esgotada en ella mateixa, Balandier proposa la creació de conceptes i models nous "per il·luminar aquest món de canvis". Al poder li cal buscar una nova figura, una forma nova de mostrar-se, desproveïda del caràcter de vedette televisiva que els polítics exhibeixen. L'únic terreny en què es fa imprescindible la confiança en el poder -en resposta a una necessitat emocional i quasi primària- correspon a aquell en el qual manifesta tot el seu potencial simbòlic, allà on se li reconeix l'encarnació dels valors que identifiquen la comunitat. Aquests serveixen de cohesionant social. La sensació de caos i desordre que envaeix les societats actuals demana una forma superior en què confiar i dipositar les esperances. I és aquí on Balandier introdueix la figura del Sobirà. La monarquia pot ser la resposta al desencís polític, resolta sota formes democràtiques o, fins i tot, en règims de caire més totalitari. Monarquia entesa com a aglutinador de valors, com un símbol representatiu dels ideals més alts i purs de la societat.

De fet, no està proposant cap idea nova. Tot i que ell no ho digui, aquesta funcionalitat del personatge del monarca ja apareix com a tal, documentada en el primer Estat territorial de la història, l'Antic Egipte -i estem parlant de 5.000 anys endarrere- o, posteriorment, en la persona de l'Inca.

L'alternativa monàrquica com a solució es queda en un procés d'intencions. El mateix autor reconeix que, en certa manera, es tracta d'una contradicció difícil de resoldre, perquè en la societat actual tota forma de poder vé, inevitablement, acompanyada de poder mediàtic i, per consegüent, de trivialització. Balandier proposa un pacte de sinceritat entre sobirà i mitjans de comunicació, que faci possible "una presència real i no simulada, un pacte pel qual les passions públiques no serien sufocades ni emmascarades". Com aconseguir-ho és una

pregunta que queda sense resposta. En contra del que se'ns anunciava al preàmbul, l'obra no es tanca en un cinquè acte perquè, de fet, la conclusió no apareix. La reflexió sociològica acaba en un final obert al lector-espectador del drama. És un final que no sembla tenir cap sortida possible, encara que aquest pacte de sinceritat fos viable -cosa que el mateix Balandier dubta. El panorama actual és massa complex i estem massa lluny que amb la figura d'un rei n'hi hagi prou per acabar amb la crisi de representativitat política que la societat pateix.